

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו ע י

פרשת בהעלותך, תשס"ז
מספר 706

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

יצא מאפכם

פרשת בהעלותך עוסקת, כידוע, בבעיות של התנהגותו של העם במדבר, תלונותיו וטענותיו כלפי מנהיגיו והפחד שלו הן מן המדבר ומקשייו והן מן הארץ החדשה והזרה לעם שהתרגל לעבודות.

הפרשה נפתחת בתלונות העם שמאס במן כמאכלו הבלעדי ומייחל לבשר ולכל התוספות שאכל במצרים חנם, ולתגובת הא-ל על כך – אפו חורה, הוא מעניש את בני ישראל, אבל גם שולח להם את מושא תאוותם – הבשר.

הנושא הזה של תלונות העם ותגובות הא-ל בנוי במבנה רטורי מעניין ביותר. במסגרת הסיפור של הטענות והתלונות יש תגובת כעס גדול של הא-ל על העם, המצוינת במילים "ויחר אפו", עונש המוטל עליו בעקבות תלונתו או התנהגותו וכינוי למקום בעקבות העונש. פעמיים חורה אפו של הקב"ה על התלונות של עמו או על התנהגותו המבישה, ופעמיים הוא מעניש אותו ומכנה את מקום הענישה בצירוף לשוני. במקרה הראשון בערה בהם האש והמקום נקרא: **תבערה** (במד' יא: א-ד), ובמקרה השני (בפרשתנו) חרה אפו של ה' והוא הכה בבני ישראל על השל' - על שהתאוו תאוה ואספו אותו חמרים חמרים - והמקום נקרא **קברות התאוה** (שם: לג-לד).

במוקד הדברים וכמבנה צביר של התעצמות התגובה של הא-ל נמצא הקטע הרטורי המנמק את כעסו של הקב"ה, המוגדר, כאמור, כחרי-אף, על התאוה לבשר של בני ישראל ותלונותיהם המתמידות (שם: יח-כב):

ואל העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר כי בכיתם באזני ה' לאמר מי יאכלנו בשר כי טוב לנו במצרים, ונתן ה' לכם בשר ואכלתם. לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרים יום. עד חדש ימים עד אשר יֵצֵא מאפכם והיה לכם לזרא, יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים. ... הצאן ובשר ישחט להם ומצא להם? אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם?

המילה "אף" משחקת בצירופים הכבולים הקשורים בקב"ה ובדבריו תפקיד מרכזי, והציוריות שבצירופים המקראיים עדיין פועלת וברורה. בסיפור המסגרת המדבר בכעס - אנחנו מוצאים פעמים אחדות את **חרי האף** (ויחר אפו; ואף ה' חרה בעם), ואפשר עדיין לראות את הציור של עשן הכעס, כביכול. במרכז הקטע הרטורי שהוזכר נמצא הצירוף: **"יצא מאפכם"** במובן המוסבר מיד בהמשך: ויהיה לכם לזרא, וגם בו נשקפת עדיין הציוריות המקורית. בהקשר המקראי משחקים הצירופים האלה משחק ספרותי ורטורי מרכזי.

"יצא מאפו" במובן של "נמאס לו" ובמנותק מהקשר מסוים, נתפס בימינו כצירוף מאובן של השפה המדוברת ושל הסלנג שבה. אם נתבונן, למשל, במילון הסלנג המקיף של רוביק

רוזנטל (רוזנטל 2005, כתר) נמצא את הגדרת הערך "יצא לו מהאף" כך: "יצא לו מהאף/מהאוזניים נמאס לו ... יידיש: ס'גייט אים שוין פֿון דער נאָז הנה כי כן, הציור המקראי "יצא מאפכם" התגלגל אל היידיש ומשם חזר לשפתנו כציור חדש. כביכול הוא תרגום שאילה מן היידיש ונחלתה של שפת הדיבור. תופעה דומה של התגלגלותם של ציורים מקראיים לשפת הדיבור אפשר לראות גם, למשל, בציורים "עשתה צפורניים" (על פי פרשת כי-תצא, דב' כא:יב), "זה לא בשמים" (על-פי פרשת נצבים, שם ל:יא).

פרופ' מאיה פרוכטמן
המחלקה ללשון

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
כתובתו באינטרנט: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>